

הפסק בברכות

סימן טז [כ] הפסק בברכות

בזמנינו נוהגות רוב הנשים לברך ברכת שהחיינו בשעת הדלקת נרות יום טוב. ונשאלת השאלה, האם אשה שבירכה שהחיינו בשעת הדלקת הנרות רשאית לענות אמן על ברכת שהחיינו שאומר בעלה בשעת הקידוש בליל יום טוב. מאחר וכבר בירכה שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, עניית "אמן" על ברכת שהחיינו של בעלה בשעת הקידוש לכאורה מהווה הפסק בין ברכת היין שהיא שומעת לשתיית היין.

א. בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן קא) דן בשאלה זו, ובראשית דבריו כתב, שבוודאי אם המנהג המקובל מדורי דורות שנשים מברכות שהחיינו בשעת הדלקת הנרות [ולא בשעת הקידוש] ולא נמצא שמיחו במנהג הזה בגלל האיסור לענות אמן לאחר ברכת שהחיינו הנאמר בקידוש, מסתבר שאין בזה חשש הפסק: "בדבר מנהגנו שהאשה מברכת זמן ביו"ט בשעת הדלקת הנרות אם רשאה לענות אמן על הזמן שמברך בעלה על הכוס בקידוש היום, מחשש הפסק בין ברכת היין לשתייתה, כיון דהיא כבר נפטרה מברכת הזמן. הנה פשוט שלדינא אין ספק, דהא זה מאות בשנים שהנשים מברכות זמן בשעה שמדליקין את הנרות ביו"ט, כי אף שלכאורה היה יותר טוב שלא יברכו זמן, מאחר שיהיה כוס של קידוש לברך עליו גם זמן, דיותר עדיף לברך זמן על הכוס. ומטעם זה כתב הריעב"ץ בשאילת יעבץ (סימן קז) שמתחילה חשב למחות באשתו [שבירכה שהחיינו בשעת הדלקת הנרות], אבל מכל מקום לא מיחה, מאחר שהוא מנהג המוחזק בידה, והיא ברת מרי דעובדא, ואי לא דחזיא לבני נשא לא עבדא [כלומר, מסתמא נהגה כן בגלל שראתה שכך נהגו כולם], ורק במקום שלא נהגו אין להנהיג עי"ש. ואם היה איסור לענות אמן מדין הפסק בין הברכה להשתייה, היה טעם גדול למחות ולהחשיב זה למנהג בטעות". [והוסיף רבי משה: "ואף שאיכא עצה שלא תענה אמן. לבד שלא יזהרו בזה, הרי זה גופא אסור לגרום שלא לענות אמן על ברכה, דהוא חיוב גדול לענות אמן אף כשלא צריך לצאת בהברכה, כדתנן בברכות (נא, ב) ואיפסק ברמב"ם (הלכות ברכות פ"א ה"ג) ובשו"ע (או"ח סימן רטו סעי' ב)].

ובטעם הדבר, מדוע אמירת אמן אחר ברכת שהחיינו בקידוש אינה מהווה הפסק, כתב האגרות משה: "כיוון דאצל המקדש היא ברכה הצריכה ואינו הפסק לדידה, אין זה הפסק גם לגבי השומעים היוצאים ממנו, דהם בטלים לדינו לענין שמיעת הברכות ואמירת אמן, ומה שאצלו אינו הפסק גם לדידהו אינו הפסק".

ראיה ראשונה ליסוד זה, הביא רבי משה מדברי הרמ"א (או"ח סימן קסז סעי' ו) שכתב, שאם שמעו המסובים ברכת המוציא מבעל הבית ולאחר שבעל הבית בצע ואכל מהפת, שח אחד המסובים לפני שאכל, אין השיחה נחשבת הפסק, מכיון שהבוצע כבר אכל [ואין צריכים כולם לאכול מפרוסת הבוצע, ורק עושין כן לחיוב מצוה, וזו שיטת הרוקח שהביאו הב"י]. ומבואר איפוא, שהשומעים "בטלים" לבעל הבית שהוציא אותם ידי חובתם, ואם כבר בצע ואכל אין השיחה נחשבת הפסק. ואם כן הוא הדין בנדון דידן "בטלים" השומעים למקדש, ולכן עניית האמן על ידי הנשים שכבר יצאו ידי חובת ברכת שהחיינו, אינה נחשבת הפסק.

ועוד כתב האגרות משה: "ויש ראיה גדולה לזה מתקנת חכמים לברך גם לישב בסוכה בשעת הקידוש, כמפורש בסוכה (נו, א) דסוכה ואחר כך זמן". והרי בשעת הקידוש מוציא ידי חובה את אשתו שאינה מחוייבת במצות סוכה מכיון שהיא מצות

הפסק בברכות

עשה שהזמן גרמא, ולפי שיטות הראשונים שנשים אינן מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא, אם כן "יהיה נמצא שלא היתה האשה ובנותיו יכולות לשתות אם היו עונות אמן, או שהיו צריכין לאסור אותן מלענות אמן, והיה להם להזכיר זה". והוכיח האגרות משה: "אלא ודאי צריך לומר, דעניית אמן אחר הברכות שהמקדש צריך לברכם, אינו הפסק, אף ששיחה וגם אמן על ברכות אחרות הוא הפסק".

ומבואר בדבריו שהאשה רשאית ואף **חייבת** לענות אמן על ברכת הזמן של בעלה בעת הקידוש, אע"פ שכבר אמרה קודם לכן, בשעת הדלקת נרות יו"ט, את ברכת השהחיינו.

ב. גם השבט הלוי (ח"ג או"ח סימן סט) נשאל האם יכולה האשה לענות אמן על ברכת הזמן של בעלה בעת הקידוש, ובתשובתו חידש חילוק נפלא: "ובעניתי נראה **דביל פסח לא הוי הפסק**, וכן **בליל סוכות יראה דלא הוי הפסק**, אבל **בליל שבועות הוי הפסק**, ואז באמת לא תענה אמן זה. וטעמא דילי, דביל פסח, השהחיינו בא על כמה דברים, על היו"ט, על מצות מצה ומרור, על מצות סיפור יציאת מצרים ומצות הלילה, והאשה בשעה שמדלקת, לא מכוונת או לא תכוין רק על מצוות הדלקת נרות שבאה מחמת יו"ט, ועדיין יש לה הזכות על השהחיינו של שאר מצוות הלילה. ונהי דלברך פעמיים ממש אין מקום לפי מנהג שלנו, אבל אם היא מכוונת לצאת בשהחיינו של הבעל לידי השהחיינו של מצה ומרור, אין עוול בדבר, וא"כ אין האמן עכ"פ הפסק.

וכיוצא בזה יש לומר גם בליל סוכה, דהשהחיינו בא על יו"ט ועל מצות סוכה, והיא מכוונת בהדלקת נרות לצאת רק לידי יו"ט, יש לה הזכות עדיין על השהחיינו של סוכה. ונהי דבידים אין לברך פעמיים, מכל מקום שמיעת אמן עכ"פ לא הוי הפסק. ואע"פ שהמדובר כאן מאמן על השהחיינו של מצות סוכה, והם פטורות מטעם זמן גרמא, מכל מקום כבר נהגו לברך בין ברכת המצות, בין השהחיינו בשאר מצות עשה שהזמן גרמא כמו שופר ולולב. אם כן יש לה שייכות עם השהחיינו דמצות סוכה, ועכ"פ האמן שלה לא הפסק". ומסיים בשבט הלוי: "איברא בליל שבועות, דליכא רק השהחיינו דיו"ט, והיא כבר יצאה כן, הדין נותן דלא תענה משום הפסק".

לפי דבריו לכאורה נדחית ראיית האגרות משה מעניית האשה אמן על ברכת "לישב בסוכה" של הבעל למרות שאינה חייבת בסוכה [מ"ע שהזמן גרמא], לעניית אמן על ברכת השהחיינו בליל יו"ט לאחר שכבר בירכה השהחיינו בהדלקת הנרות. שכן לפי סברת השבט הלוי, אין ראייה מליל סוכות לכל יום טוב אחר, מכיון שבסוכות ברכת השהחיינו נסובה גם על היו"ט וגם על מצות סוכה, ולכן למרות שכבר אמרה האשה השהחיינו בעת הדלקת הנרות, היא רשאית לענות אמן על ברכת השהחיינו של הבעל, כי ברכת השהחיינו נסובה על שני עניינים נפרדים: על החג [עליו כבר בירכה], ועל הסוכה שעדיין לא בירכה. ואף על פי שאשה פטורה מסוכה שהיא מ"ע שהזמן גרמא, מכל מקום תוכל לברך, ולכן גם תוכל לענות אמן על ברכת השהחיינו שמברך בעלה ולכוין על ענין זה, ואע"פ שכבר בירכה השהחיינו קודם לכן בשעת הדלקת הנרות. אבל בליל יו"ט של שבועות, שאין סיבה נוספת לומר ברכת השהחיינו מלבד עצם היום טוב, ועל כך כבר בירכה השהחיינו בשעת הדלקת הנרות, עדיין יש להקשות האם האשה יכולה לומר אמן, או שאמירה זו תחשב להפסק, ואין איפוא כל ראייה מכך שרשאית לענות אמן על ברכת לישיב בסוכה.

אכן בעצם דברי שבט הלוי יש להסתפק מה הדין בשמיני עצרת. מחד גיסא, אין האשה רשאית לענות אמן על ברכת הזמן של הבעל בשעת הקידוש, בדומה לחג השבועות, כי גם בשמיני עצרת ברכת השהחיינו היא רק על היו"ט, ועל היו"ט כבר בירכה בשעת הדלקת הנרות, ושוב אין לה לענות אמן על ברכת השהחיינו של בעלה בקידוש, מחשש הפסק. מאידך, מאחר ויש ביום זה מצוה מיוחדת של שמחה כמבואר בגמרא (סוכה מח, א) "והיית אך שמח, לרבות ליל שמיני לשמחה", יתכן

הפסק בברכות

לומר שברכת שהחיינו שבירכה בעצמה כשהדליקה את הנרות היתה על **עצם היו"ט**, ואילו עניית האמן של האשה על ברכת שהחיינו שאומר הבעל בשעת הקידוש, היא גם על **מצות השמחה**, ותוכל האשה לענות אמן כשם שרשאית לענות אמן בקידוש בחג הסוכות לפי שיטת השבט הלוי.

ג. בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סימן קנד) נשאל: "מכיון שכבר יצאו הנשים ידי חובתן בברכת שהחיינו בהדלקת הנר, אם כן עניית האמן שיענו בקידוש אחר ברכת שהחיינו של הבעל, יהא הפסק בין הקידוש לשתייה". והביא את דברי השואל שהעיר: **"שיש תקנה לדבר שלא יענו אמן אחרי ברכת שהחיינו"**.

ונראה מדברי הרב פרנק שנקט לדינא, שאין לאשה לענות אמן על ברכת הזמן של בעלה בעת הקידוש. וכן דעת הרב עובדיה יוסף בספרו יחזה דעת (ח"א סימן לד) וז"ל: "ולכאורה יש לדון שאם קדמו הנשים וברכו שהחיינו בעת הדלקת הנרות בערב יום טוב, יש להזהיר אותן שעכ"פ לא יענו אמן אחר ברכת שהחיינו ששומעות בקידוש מפי בעליהן, משום הפסק בתיבת אמן בין ברכת בורא פרי הגפן של הקידוש לטעימה מכוס הקידוש, הואיל וכבר יצאו ידי חובה של ברכת שהחיינו בעת הדלקת הנרות".

אלא שתמה הרב פרנק, מדוע בעצם **שמיעת ברכת שהחיינו** על ידי האשה אין הפסק, וכפי ששמע מדברי התוספות בברכות (כא, ב ד"ה עד) שכתבו "ור"ת ור"י היו אומרים דאדרבה אי שומע כעונה הוי הפסקה אם שותק" [באמצע התפילה כששומע את החזן אומר קדיש וקדושה וכיו"ב]. ונמצא לפי דבריהם שאפילו אם האשה לא תענה אמן, אך מכיון ששמעה את ברכת הזמן של בעלה בין ברכת היין לשתייתו, לכאורה יש להחשיב שמיעה זו כהפסק.

ומתוך כך קבע הרב פרנק יסוד, שהשמיעה נחשבת כהפסק רק כאשר השומע צריך לצאת ידי חובתו במה ששומע מהש"ץ, כמו שמיעת הקדושה באמצע שמונה עשרה שמכיון שצריך לצאת ידי חובה ולשמוע אותה, נחשבת כהפסק. אולם בנדון דידן "שהאשה כבר יצאה ידי חובת ברכת שהחיינו, ואינה צריכה לתורת שומע כעונה, אפשר דלכו"ע שמיעה כזו לא הוי הפסק".

[והוסיף הגרצ"פ: "וכעין זה הערתי בעובדא דהוה בגדול אחד שהיה קשה לו לשתות רוב כוס היין של הבדלה, והיה מזמין איש אחד לשתות היין, ולפעמים היה האיש ההוא בא אצלו אחרי שיצא כבר ידי חובה בהבדלה על הכוס. והורה לו אותו הגדול שלא יענה אמן רק על ברכת פרי הגפן, ולא על שאר הברכות שכבר יצא בהם, שהאמן על שאר הברכות הוי הפסק בין ברכת בורא פרי הגפן לשתייה. והערתי כנ"ל דיש לעיין אם השמיעה עצמה לא הוי הפסק. ולפי זה אפשר דלכתחילה יש להזמין לשתיית היין איש אחר שלא יצא עדיין ידי חובת הבדלה על הכוס, כדי שלא תהא השמיעה עצמה הפסק, וגם נראה כמכניס עצמו למצב שלא יוכל לענות אמן, והרי עניית אמן אחרי ברכה היא חובה על השומע, וכמ"ש ברמב"ם (ברכות פ"א הי"ג) ובשו"ע (סי' רטו סע' ב)].

ד. דברי הרב פרנק שעניית אמן על ידי האשה על ברכת שהחיינו של בעלה מהווה הפסק, יכולים להוות הסבר לחידושו של רבי איסר זלמן מלצר "לתת טעם גם מבחינת הלכה על זה שנהגו הנשים שלא לטעום מהיין של כוס ההבדלה (המג"א בסימן רצו ס"ק ד כתב ע"ז לעיין הטעם בשל"ה), משום דאנו חוששים דשמא הלכה כשיטת האומרים דנשים פטורות מהבדלה, ולשיטה זו האמן שהיא עושה על ברכת האור וההבדלה, הוי הפסק בין בורא פרי הגפן שיוצאת מפי הבעל לשתייה".

וכתב על כך הרב פרנק: "ויש לעיין קצת בזה, דהרי סוף כל סוף היא חייבת להבדיל מספק, וגם חיוב מספק הוי חיוב ותו

הפסק בברכות

לא הוי הפסק". ולדעתו אין זו סיבה מספקת להסבר הימנעות האשה משתיית היין. ויש להעיר על דבריו, שאמנם יש ספק האם אשה חייבת בהבדלה, אך כידוע בברכת הנר דן הביאור הלכה (או"ח סוף סימן רצו, ד"ה לא) האם נשים חייבות, והכריע כי "יותר נכון לומר דאינה חייבת בברכת הנר לכו"ע". ואם כן ברור שאם האשה עונה אמן על ברכת הנר של בעלה, הרי זה הפסק. ומעתה חזרה למקומה הקושיא, כיצד האשה עונה אמן בברכת הנר, והרי זה הפסק עבורה משום שהיא אינה מחוייבת בברכה זו כדין מצוות עשה שהזמן גרמן שנשים אינן מחוייבות בהן, וצ"ע.

ה. האגרות משה הוכיח, מכך שנשים עונות אמן על ברכת לישב בסוכה של בעליהן למרות שאינן מחויבות במצות סוכה, ואין זה נחשב להפסק, כי בכל מקום שהמברך מחוייב בברכה, אין הדבר נחשב הפסק לגבי השומע, כדבריו: "דהם [השומעים] בטלים לדינו לענין שמיעת הברכות ואמירת אמן, ומה שאצלו [המברך] אינו הפסק, גם לדידהו אינו הפסק". ונראה לדון בדבריו בהקדם דברי הגמרא בברכות (מ, א) "אמר רב טול ברוך טול ברוך אין צריך לברך". ופרש"י: "הבוצע קודם שטעם מן הפרוסה בצע ממנה והושיט למי שאצלו, ואמר לו טול מפרוסת הברכה, אף על פי שסח בינתיים אין צריך לחזור לברך, ואף על גב דשיחה היא הפסקה, כדאמרינן במנחות (לו, א) סח בין תפילין לתפילין צריך לברך, וכן בכיסוי הדם, הך שיחה **צורך הברכה** היא ולא מפסקא". והתוספות (ד"ה הבא) כתבו: "וכן הלכה, אם סח בין ברכת המוציא לאכילה ובין ברכת קידוש לשתייה, צריך לחזור ולברך, אי לאו מילתא דשייכא לסעודה כגון טול ברוך". הרי לנו שני טעמים שונים מדוע אין "טול ברוך" נחשב להפסק. לפי רש"י, אין "טול ברוך" נחשב הפסק כי אמירה זו היא "צורך הברכה". ואילו לפי תוספות, הסיבה שאמירה זו אינה נחשבת כהפסק בגלל שהיא "שייכא לסעודה". ומעתה לפי התוספות שכל ענייני האמירה **השייכים לסעודה** אינם נחשבים כהפסק, לכאורה נדחית ראייתו של האגרות משה, שהרי ברכת לישב בסוכה היא כעת **צורך הסעודה**, ואין היא נחשבת הפסק לאשה. מה שאין כן כאשר אשה עונה אמן על ברכת **שהחיינו** שבעלה מברך בקידוש לאחר שכבר בירכה שהחיינו בעצמה כשהדליקה את הנרות, אין אמירה זו צורך לסעודה, וממילא היא תהווה הפסק בין ברכת הקידוש ושתיית היין, ויהיה אסור לאומרה. ולכן צריך לומר שהאגרות משה למד כשיטת רש"י ש"טול ברוך" אינו הפסק כי הוא **צורך הברכה**, ושפיר יש ראייה מברכת לישב בסוכה, שאינה נחשבת "צורך הברכה" עבור האשה, ועם כל זאת, רשאית האשה לענות אמן אחר ברכת לישב בסוכה - שאמירת הברכה היא "צורך הברכה" עבור הבעל המברך, ולכן אין עניית האמן נחשבת הפסק עבור האשה **השומעת**. ויש מכאן הוכחה לכל מקום שכאשר למברך יש צורך לומר אמירה או ברכה, אין זה הפסק גם עבור השומע.

ענף ב

שתיית הכלה מכוס היין של ברכת אירוסין

ו. ידועה מחלוקת הרמב"ם והרא"ש מהו גדר **ברכת אירוסין**, האם היא ברכת **המצוות**, כדברי הרמב"ם (הלכות אישות פרק ג הלכה כג), או ברכת **השבת**, כדברי התוספות (פסחים ז, א ד"ה בלבער) והרא"ש (כתובות פרק א סימן יב). והקשה רבי שניאור קוטלר, לפי דברי זקנו הגר"ז מלצר [המובא בדברי שו"ת הר צבי לעיל **אות ג**] שנשים אינן שותות מיין ההבדלה בגלל שעניית האמן על ברכת ההבדלה ומאורי האש [שאינן מחוייבות בהן] נחשבת להפסק בין הברכה לשתייה, ובשלמא לפי שיטת הרא"ש שברכת האירוסין היא **ברכת השבת**, מותר לכלה לענות אמן על הברכה, מכיון שחיוב

הפסק בברכות

השבת הוא גם על החתן וגם על הכלה, וממילא אמירת האמן על ברכת האירוסין אינה מהווה הפסק בין ברכת בורא פרי הגפן לשתיית היין. אך לפי הרמב"ם שברכת אירוסין היא **ברכת המצוות** המוטלת על החתן בלבד, ורק בכדי שלא לבייש את מי שאינו יודע לברך, נהגו שהרב מברך בעד כל החתנים ומוציא אותם ידי חובה, לכאורה אמירת "אמן" של הכלה אחר ברכת האירוסין נחשבת להפסק בין ברכת בורא פרי הגפן לשתיית היין, ויהיה אסור לה לשנות מהיין. ואם רואים אנו שמנהג העולם הוא שאעפ"כ נותנים לכלה לשותות מכוס של אירוסין, מוכח איפוא, שאין לומר שהטעם שנשים אינן שותות מיין ההבדלה הוא בגלל שעניית האמן על ברכת ההבדלה ומאורי האש שאינן מחוייבות בהן נחשב להפסק בין הברכה לשתייה.

סברתו של רבי שניאור קוטלר מוכחת גם מדברי הנודע ביהודה (מהדו"ת אבן העזר סימן א) שדן בברכת בורא פרי הגפן בקידושין של חרש, כאשר הרב מסדר קידושין מברך, ובדרך כלל הוא מברך עבור החתן ומוציאו מדין 'שומע כעונה', והיות והחתן חרש ואינו שומע, אינו יכול לצאת ידי חובה בברכה מדין שומע כעונה, נשאלת השאלה כיצד מברך הרב את ברכת בורא פרי הגפן, וכתב הנודע ביהודה: "ואם היה מקום לומר **שגם הכלה שייכא בברכת האירוסין** ומוציא המסדר את הכלה, אמנם חרש שנשא חרשת ודאי לדעתי אין כאן ברכה, ואפילו הכי מקרי נישואין, כמבואר ביבמות בפרק חרש", ולכן פסק הנודע ביהודה למעשה: "ומה טוב לכיין שתהיה חופתה כאחד עם חתן אחר וכלה שלו וישמע ברכות של החתן ההוא". ומתוך דבריו שדחה את האפשרות לומר שהברכה נאמרת עבור הכלה, ובשל כך מברכים בחופה של חרש שנשא כלה שומעת, כי מוציאים את **הכלה** בברכה - אנו למדים שהכלה אינה מחוייבת בברכת האירוסין, ועם כל זאת נהגו שהכלה שותה מכוס היין של ברכת האירוסין. ואילו לפי רבי איסר זלמן מלצר היה צריך להיות הדין שכשם שאשה אינה שותה את יין ההבדלה, כך היה אסור לה לשותות את היין מכוס האירוסין, ופוק חזי מאי עמא דבר שהיא שותה, וצ"ע.

ז. ונראה לדון במנהג העולם שהכלה שותה מכוס היין של ברכת האירוסין, על פי דברי המבואר **בענף א'** בנדון הפסק בברכות.

והנה לדעת האגרות משה שבכל מקום **שהמברך** מחוייב בברכה, אין האמירה נחשבת כהפסק לגבי **השומע**, טעם זה אינו שייך בנדון דידן, ולא נוכל לומר שברכת הרב המסדר קידושין תחול עבורה. כי הלכה זו נכונה רק כאשר היא שומעת את הברכה **ממי שמוציא אותה**, כגון בקידוש, ששומעת מבעלה שמוציא אותה במצות הקידוש, אז יש לומר שהיות והמברך מחוייב בברכה ולגביו ברור שאין זה הפסק, כך גם לאשה השומעת אין עניית האמן נחשבת הפסק. אבל בברכת אירוסין, הרב המברך את הברכה אינו מוציא את האשה אלא את הבעל, ואם כן עניית האמן על ידה לכאורה צריכה להיחשב כהפסק, ונשאלת השאלה מדוע הכלה רשאית לשותות מהיין ואין עניית האמן נחשבת כהפסק.

גם תירוצו של השבט הלוי, שאשה יכולה לענות אמן על ברכת שהחיינו כאשר יש שני עניינים נפרדים לומר עליהם שהחיינו, ואז אומרים שעל עצם החג כבר בירכה, אך על ישיבת סוכה או מצות מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים בפסח, יכולה לכיין בעניית האמן, ועל כן אין בזה הפסק - לא שייך לנדון דידן בברכת האירוסין. כי בברכת האירוסין הברכה נתקנה רק לחתן, היות ורק לו יש את מצות הנישואין, ואם כן הכלה אינה רשאית לענות אמן על הברכה, כי הרב מסדר הקידושין אינו מכיין אליה אלא לחתן בלבד.

ואכן לדברי הרב עובדיה, שפסק שאסור לנשים שברכו שהחיינו בעת הדלקת הנרות בערב יום טוב לענות אמן אחר ברכת שהחיינו ששומעות בשעת הקידוש, גם בנדון דידן, בברכת אירוסין, אין האשה רשאית לענות אמן על ברכת האירוסין. אמנם פוק חזי מאי עמא דבר, אשכנזים וספרדים כאחד, נוהגים שהכלה עונה אמן על ברכת האירוסין, וצ"ע מדוע לא

הפסק בברכות

חישו להפסק בעניית האמן של הכלה.

ויש ליישב את המנהג על פי דברי הר"ן בקידושין (דף טז, ב בדפי הרי"ף) שהוכיח מדברי הגמרא שגם באשה נאמר "מצוה בה יותר מבשלוחה", כי גם אשה מקיימת את מצות פרו ורבו, כדבריו: "דאף על גב דאשה אינה מצווה בפרו ורבו, מכל מקום יש לה מצוה מפני שהיא **מסייעת** לבעל לקיים מצוותו". ומעתה יש לומר שגם במצות הקידושין [אשר לדעת הרמב"ם בספר המצות, מצות פרו ורבו ומצות קידושין הן שתי מצוות נפרדות] יש לאשה חלק, כי הרי אי אפשר לקיים את מצות הקידושין ללא האשה, ולכן האשה רשאית לענות אמן על ברכת האירוסין כי המצוה אינה רק על הבעל אלא גם עליה.

* * *

הרב אליקים ואלף, מוריס-טאון, ניו ג'רסי

א. במש"כ להביא דברי הגר"ש וואזנר בשו"ת שבט הלוי, דיש לחלק בכ"ז בין יו"ט דפסח וסוכות ליו"ט דשבועות, דבפסח וסוכות ברכת הזמן חלה גם על עצם היו"ט וגם על מצוות היום כמצה וסוכה, ולכן אין להחמיר בברכת שהחיינו, די"ל שברכת שהחיינו בהדלקת הנרות הייתה על גוף היו"ט, וברכת שהחיינו דקידוש היא על מצוות היום, אמנם בשבועות שאין מצוות היום מלבד עצם היו"ט אזי טוב שלא תענה אמן דלא ליהווי הפסק, דהא אין שהחיינו אלא על עצם היום, ובזה יצאה כבר י"ח בברכתה על הנרות. וכת"ר חקר לפי"ז מה יהיה הדין בברכת שהחיינו דשמיני עצרת.

אלא דגם בזה יש להעיר דלכא' גם ביו"ט דשבועות ברכת שהחיינו אינה רק על עצם היו"ט, וכדלקמן: דהנה הא שמברכים שהחיינו על עצם היו"ט מוכח מדברי הגמ' בעירובין (דף מ) דאם לא בירך על הכוס מברך אף בשוק, וכמו"כ ביו"ט דאין קידוש על הכוס מברכים על עצם היו"ט. אמנם בשו"ע הרב (או"ח סי' תרמ"א) מצינו חידוש נפלא, שלכא' פותר לגמרי את השאלה הנ"ל, דז"ל אדה"ז בשלחנו: "אבל אין אנו מברכין כלל שהחיינו בשעת העשייה אפילו אם עושה סוכה לעצמו לפי שאנו סומכין על ברכת שהחיינו שאומרים בקידוש היום שבלי יו"ט בשביל מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן וברכה אחת עולה לכאן ולכאן".

ודבריו ברורים דאין ברכת שהחיינו שבקידוש רק על עצם היו"ט, אלא גם על מצוות הקידוש עצמה, ולפי"ז בכל אחד מהיו"ט יש לכה"פ ב' עניינים, עצם היו"ט והקידוש.

וא"כ מובן היטב מה שהנשים אומרות אמן, דלא זו בלבד שיכולות לענות אמן דהא יש ב' סיבות לברכת שהחיינו, אלא יתרה מזו, שאין יכולות לצאת בברכת שהחיינו על הקידוש, שהרי בשעת הדל"נ לא קידשו עדיין, וא"כ מהיכתי תיתי שיכונו לצאת גם שהחיינו דהקידוש, והרי ממילא יאמר הבעל שהחיינו, וא"כ ודאי עדיף טפי שיענו אמן על ברכתו ויצאו בברכת שהחיינו על הקידוש, משיכונו ע"ז בהדלקת הנר, וק"ל.

ואם כנים הדברים, הרי דאי"צ שתכוון לצאת רק בשהחיינו דעצם היו"ט ולא דמצוות היום, אלא יכולה לכוון לפטור הכל, ומ"מ תענה אמן אחר שהחיינו דקידוש דהוא חלק ממצות ומנוסח הקידוש.

ב. בהמשך דבריו רצה לדחות לפי דברי השבט הלוי את ראיית האגר"מ מהא שהנשים עונות אמן אחר ברכת לישב בסוכה, ולא חשיב הפסק אע"פ שהם אינם מברכות (לכמה דעות), ולא הבנתי מה הדחיה, הרי דברי שה"ל הם דוקא לענין ברכת שהחיינו, דבזה יכולות לענות אמן מצד המצוה דסוכה, אמנם האגר"מ הוכיח כן ממה שעונה אמן על ברכת ליש בסוכה אע"פ שאינה מברכת לשיטת כמה ראשונים, ולכא' זה לא נדחה בדברי שבט הלוי.

ואולי נתכוון כת"ר דע"פ דברי שה"ל דהיום – כשנהגו הנשים לברך על מ"ע שהזמ"ג – א"כ אין מניעה לכך שיענו אמן על ברכת לישב בסוכה, כיון שגם הם יכולות לברך בעצמן.

ג. במה שהביא דברי הגר"פ פרנק, דלכא' – ע"פ דברי התוס' בברכות (כ"א) – עצם שמיעת הברכה צריכה להחשב הפסק. ומחלק, דשאני התם שצריך ומכוון לצאת י"ח בשמיעתו דאז חשיב הפסק, משא"כ כאן שאי"ז אלא שמיעה בעלמא, אבל אינה צריכה לצאת י"ח בשמיעתה.

ד. ויש להוסיף בזה עוד חילוק עיקרי, דלא דמי הפסק באמצע הברכה או באמצע תפילתו להפסק בסוף הברכה, והוא ע"פ דברי הרשב"א בברכות (די"ב ע"א), בסוגיא ד"פתח בחמרא וסיים בדשכרא", וז"ל: "שאלו אמר בורא פרי הגפן שהכל נהיה בדברו... כיון שאמר בפ"ה כבר סיים כל הברכה, ומה שאמר לבסוף שנ"ב, תוספת הוא לאחר הברכה ומה מעלה לברכה ומה מוריד". והיינו שכשסיים ברכתו כדן, ואח"כ הוסיף כיון שאי"ז משנה במשמעות דבריו, אי"ז הפסק לברכה כמו אילו היה אומר דבר מה באמצע הברכה, דאזי הוא משנה את משמעות הברכה.

הפסק בברכות

וא"כ – דהפסק בסיום הברכה אינו חמור כ"כ כהפסק באמצע הברכה – אפ"ל דזהו גם החילוק בין מש"כ התוס' דשמיעה הוי הפסק, דזהו דוקא כששומע קדושה וכדו' והוא באמצע תפילתו, דאז חשיב הפסק, משא"כ בנדו"ד שהוא אחד סיום הברכה, ובין הברכה לאכילה – אי"ז חשיב הפסק כולי האי. ובזה יבואר גם מנהג חב"ד (שהזכיר בהמשך דבריו שם) לומר ה'יהי רצון שתחדש עלינו כו' אחר הברכה קודם האכילה – נוסף על מש"כ כת"ר דמה שהוא צורך הסעודה לא חשיב הפסק – דכיון שהוא אחר סיום הברכה אי"ז חשיב הפסק כ"כ.

ה. ושמעתי לבאר ע"פ יסוד זה כמה ממנהגי חב"ד:

[א] בברכות הדלקת נרות ש"ק, דבשבת הנוסח הוא "להדליק נר של שבת קודש" (אע"פ דהתיבה "קודש" אינה מעיקר נוסח הברכה), אמנם ביו"ט הנוסח הוא "להדליק נר של שבת ויו"ט" בהשמטת תיבת "קודש", וכל ע"ז כ"ק אדמו"ר זי"ע (שערי הלכה ומנהג ח"א ע' רנא) דתיבת קודש אינה מעיקר הנוסח, ולכן במקום חשש הפסק אין מוסיפים תיבה זו. והטעם כנ"ל דבאמצע הברכה הוספת תיבה חשיב הפסק, משא"כ בסיום הברכה אין להקפיד כ"כ.

[ב] בברכות ההפטרה דשבת חוהמ"ס מסיימים "מקדש השבת וישראל והזמנים" אמנם באמצע הברכה אומרים "ועל העבודה ועל יום השבת הזה" ולא מזכירים יו"ט. והטעם כנ"ל, דבסיום הברכה אפשר להוסיף יותר מבאמצע.

[ג] בברכת הטוב והמטיב שבברכהמ"ז, מסיימים אל יחסרנו, ואח"כ מוסיפים הרחמן וכו', ונשאל כ"ק אדמו"ר זי"ע (שערי הלכה ומנהג ח"א ע' ריא), למה אין עונים אמן אחר אל יחסרנו, וענה "ואולי – שסומכים על סוף הברכה ונאמר אמן". וגם בזה אפ"ל כנ"ל דכיון שהוא לאחר סיום נוסח הברכה לא חשיב הפסק כ"כ. [ד] כנ"ל בענין אמירת היה"ר על התפוח אחר הברכה, דכיון שהוא בסיום הברכה לא חשיב הפסק כ"כ.

ו. בסיום דבריו מבאר, דמה שהאשה עונה אמן על ברכת הנישואין, ולא חשיב הפסק לברכת הגפן, הוא משום חלקה במצוות פו"ר כדברי הר"ן ברפ"ב דקידושין.

והנה לכאול קשה ע"ז מדברי התוס' שהביא בסיום הענין, דעניית אמן על ברכת כהנים לא הוי הפסק משום דצורך תפילה הוא, ולכאול הא גם בברכת כהנים מבואר שיש לישראל חלק בברכת כהנים (ע' בלקו"ש ח"ד לפ' עקב הע' 39), כמבואר בהפלאה לכתובות (דכ"ד ע"ב) "דכמו דאיכא עשה לכהנים לברך את ישראל ה"נ איכא מצות עשה לישראל להתברך מן הכהנים, וכן מצונו בכל מקום, אע"ג דבתורה אינו מפורש הצווי אלא על העושה, המצווה על שניהם, כגון ביבם יבא עליה המ"ע גם עליה", ובס' חרדים (פרק ד' אות י', ח) "וישראל העומדים כו' ומכוונים לבם לקבל ברכתם כו' הם נמי בכלל המצוה". וא"כ לפי דבריו היה אפ"ל דלא חשיב הפסק כיון שהם בכלל המצוה, ומ"מ בתוס' כ' טעם אחר דלא חשיב הפסק. אמנם אפ"ל דלא דמי מב' פנים:

[א] ע"פ האמור לעיל (מדברי הרשב"א), דיש חילוק בין מפסיק באמצע תפילתו להפסק בסיום הברכה, גם בנדו"ד י"ל דלהאשה לא חשיב הפסק כיון שהוא בסוף הברכה, אמנם לש"ץ חשיב הפסק כיון שהוא באמצע תפילתו, ולכן צריך לטעמא דהוא צורך התפילה.

[ב] ע"פ המובא לעיל מדברי החת"ס לכתובות, דברכת כהנים שאני משאר ברכות, כיון שהנוסח הוא "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו'", ולכן בברכה זו חמיר טפי כשאומרה ישראל, כיון שאומר דבר שקר, ולפי"ז צ"ע אם שייך שישראל יענה אמן על הברכה מצד חלקו בהמצוה, דהא נוסח הברכה אינו שייך בישראל כלל, משא"כ בנוסח ברכת נישואין, דאף שאינו לשון עבור האשה, דהא אומר "ואסר לנו את הארוסות וכו'", מ"מ האשה שייכא בכל פרטי הברכה כמו האיש, שגם היא צויתה על העריות ואסר לה הארוס וכו', ולכן שייך שתצא גם היא בברכת החתן, ועניית האמן ל"ח הפסק. ועצ"ע.

עוד צ"ב במ"ש שיש להאשה חלק במצוות הקידושין, דלכאול מנ"ל שיש לה חלק במצווה זו דקידושין, ואדרבה מל"ה הר"ן ש"כ "אע"ג שאינה מצווה בפו"ר מ"מ יש לה מצוה מפני שסייעת לבעל" משמע דהוי מצווה סתם, והיינו מצווה שמסייעת לקיום מצוה דאחרים, אבל מהיכי תיתי לומר שיש לה חלק במצוות פו"ר, וא"כ מנ"ל שיכולה לצאת בברכת הבעל על מצוות קידושין.

אכן ראיתי (בלקו"ש ח"ד לפרשת עקב) שכל"ק אדמו"ר זי"ע חקר בזה, האם כוונת הר"ן הנ"ל היא דיש להאשה חלק במצוות פו"ר או מצווה סתם. ומסיק שם דיש להאשה חלק במצוות פו"ר דוקא, ועיי"ש שמוכח כן, וכן דייק כן במ"א מל"ה הפסוק לאדם וחוה "פרו ורבו" לשון רבים דגם לאשה יש חלק במצוות פו"ר. ולפי"ז מובנים היטב דברי כת"ר דהאשה משתתפת במצוות הבעל ויוצאת בברכתו.

הרב זעליג לייב קליין, בעמח"ס בן אשר – סוגיות, ביתר עילית

בנדון שהתחבטו האחרונים בדין הנשים בעניית ברכת אמן על ברכת שהחיינו בקידוש של יו"ט, כיון דכבר ברכו שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, וא"כ אי"צ להברכה, ולדידהו יהא הפסק בין קידוש לברכה, והאריכו בזה טובא.

ראיתי להעירו לדברי השו"ע הרב בסי' תרמ"א סעי' א', שכתב בזה"ל, לפי שאנו סומכים על ברכת שהחיינו שאומרים בקידוש היום שבלי יו"ט בשביל מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן וכו', יעו"ש. (וע"ע ריש סי' תרמ"ג סעי' א'), ודבר גדול גילה לנו בזה הרב זללה"ה במתק לשונו, דברכת שהחיינו שאומרים בשעת הקידוש, אי"ז ברכה רק על עצם היום ורק שנקבע זמנה בשעת הקידוש, כ"א זוהי ברכה על

הפסק בברכות

עצמות גוף הקידוש, כי הוי מצוה גמורה, (וגבי שבת הוי מ"ע מדאורייתא בפני עצמו, ודכוותה ביו"ט מדרבנן), וא"כ גם על זה גופא שייך ברכה של שהחיינו.

א"כ לפ"ז גם כשהנשים כבר בירכו שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, אבל שפיר י"ל דלא נכלל בזה ממה שכבר יש ברכה מיוחדת בשעת הקידוש על עצמה של הקידוש, וא"כ גם הנשים עצמן איתנייהו עדיין בהך ברכה, גם אחרי שכבר ברכו כזאת בשעת הנרות, וא"כ שפיר יענו אמן על מה דעדיין צריכים לברך, ואין מקום לכל אריכות דברי האחרונים שנתקשו בזה.

נמצא לפ"ז חידוש להלכה, דלא רק דשפיר עונות אמן בלא שום חשש, כ"א גם אם האשה בעצמה מקדשת, הנה גם שכבר בירכה שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, אבל עוד שפיר גם תברך שהחיינו בשעת הקידוש, כי הברכה של הקידוש על גוף הקידוש היא, וזה עדיין לא ברכו.